

תרגום שמות פרטיים בחדשות לשפת הסימנים הישראלית
עבודת מחקר לתואר מוסמך
טליה אטינגר, תשע"ה, אוניברסיטת בר אילן
בהנחיית פרופ' רחל ויסברוד

תקציר

עבודה זו בוחנת כיצד מתמודדים מתורגמנים בארץ עם תרגום שמות עצם פרטיים בחדשות בטלוויזיה לשפת הסימנים הישראלית. נעשו מחקרים מועטים בעולם על מתורגמנות לשפת הסימנים בחדשות ובארץ לא נעשו כלל. במסגרת המחקר הנדון נבחנו תשע מהדורות חדשות שונות שמהן נאספו 827 דוגמאות לשמות עצם פרטיים מסוג שמות אנשים, מקומות, מוסדות וארגונים, עמים ואחרים. המחקר נושא אופי תיאורי ועוסק בתופעות התרגום בלי להעביר ביקורת או לבדוק את טיבו של התוצר.

בדומה לשמות בשפות דבורות, סימני-שם בשפת הסימנים מסמנים אדם או מקום או מוסד מסוים. לכל אדם חירש ניתן שם בלידתו כמקובל בחברה וזה השם שנרשם במוסדות הרשמיים במדינה שבה הוא נולד. בנוסף על שם זה, מקובל בקהילת החירשים שכל חבר בקהילה מקבל סימן-שם שמוענק לו על ידי חבר קהילה אחר והוא משמש לזיהויו בקרב חברי הקהילה או שומעים דוברי שפת הסימנים הבאים במגע עם הקהילה (Supalla, 1992). מטעמים מעשיים, מקובל להעניק לאישים מסוימים, כדוגמת פוליטיקאים מרכזיים בשיח הציבורי, סימני-שם שיאפשרו זיהוי מהיר של האדם שעליו דנים. כמו כן, למדינות ולחלק מהערים בעולם יש סימני-שם מוסכמים שכתוצאה מהגלובליזציה ומהתפתחויות טכנולוגיות השימוש בהם נעשה רווח ברחבי העולם (Stephens, 2012).

במסגרת העבודה הנוכחית, ובהתבסס על סקירת הספרות, הוצגו אסטרטגיות תרגום שונות שנוקטים מתרגמים ומתורגמנים בתרגום שמות עצם פרטיים. האסטרטגיות שנמצאו מתאימות הן למתורגמנות לשפות דבורות והן לשפות סימנים הן תרגום מקובל, תרגום מילולי, השמטה, תעתיק (או בשפת הסימנים- איות), המרה בשם עצם כללי והוספת הערות. בנוסף לאיות השמות שצוין כאחת האסטרטגיות במחקרים קודמים על מתורגמנות שמות עצם לשפות סימנים (Kellett Bidoli & Sala, 2011; Kellett Bidoli, 2010), התגלו במהלך המחקר אסטרטגיות נוספות הייחודיות למתורגמנות לשפת הסימנים. נמצאו עדויות לתופעות בשפת הסימנים

שנסקרו עד כה בספרות המחקר כחלק מההיבט הבלשני והתרבותי של שפה זו אך לא בהקשר של תרגום. במדגם הן נמצאו משמשות כאסטרטגיות תרגום. אסטרטגיות אלה הן :

* אינדקס – בשפת הסימנים משתמשים באינדקס כדי לסמן אובייקט שאינו נוכח בשיח (מאיר וסנדלר, 2004). כדי לסמן משהו או משהו שאינו נוכח בסיטואציית השיח, יוצר המסמן קישור בין האדם או שם העצם שאינו נמצא בסיטואציה לבין נקודה שרירותית בחלל. זאת הוא עושה באמצעות הצבעה על הנקודה מיד לאחר סימון שם העצם. במחקר הנוכחי נמצא שמתורגמים משתמשים באינדקס כאסטרטגיה לסמן שמות עצם שהופיעו מוקדם יותר במהדורה.

* המצאת סימן-שם – במחקרים שנעשו על מתן סימני-שם לאנשים בקהילת החירשים ומחוצה לה דנים בשיטות הנהוגות להמצאת סימן-שם (Mindess, 1990; Paaless, 2011; Supalla, 1992). במחקר הנוכחי נמצא שמתורגמים ממציאים לעיתים במהלך התרגום סימן-שם המבוסס על מראה פיזי.

* סימן-שם בהתהוות – עבור אנשים שאין להם סימני-שם מוסכמים אך הפכו למרכזיים בשיח הציבורי דרוש מסיבות פרקטיות סימן-שם מוסכם. סימן-שם אינו הופך למוסכם בן רגע ולעיתים יש מספר סימני-שם המתחרים ביניהם עד לקיבועו של סימן אחד כסימן המוסכם על ידי הקהילה. במחקר הנוכחי נמצא שמתורגמים השתמשו בסימני-שם שטרם התקבעו כאסטרטגיית תרגום.

כל הנתונים במדגם סווגו לפי הקריטריונים הבאים – סוג שם העצם, מעמד או תפקיד האדם שעליו מדברים, מספר ההיקרויות של כל שם עצם ו"ישראליותו", כלומר היות שם העצם מקומי או לא. סיווג השמות לפי סוג שם העצם התבסס על מחקרים קודמים בנושא תרגום שמות לשפת הסימנים (Kellett Bidoli & Sala, 2011). הסיווגים האחרים נוספו אחרי צפייה ראשונית במהדורות החדשות והבחנה בהשפעתם של הפרמטרים השונים על בחירות המתורגמים. מטרת הסיווגים הללו הייתה לבחון אם גורמים אלה משפיעים על בחירותיו של המתורגמן וכיצד הם משפיעים. בנוסף, נותחו בנפרד סימנים שלהם יש סימן מוסכם וסימנים שלהם אין סימן מוסכם. חלוקה זו נעשתה מכיוון שבמקרים שבהם אין סימן מוסכם, בחירה בתרגום מקובל אינה אסטרטגיה אפשרית וניתוח משותף של כל הנתונים ביחד עלול היה ליצור הטייה של התוצאות.

במסגרת המחקר נבדקו מספר השערות, שהעיקרית שבהן הייתה שהמתורגמים ינקטו אסטרטגיות דומות, כלומר שקיימות נורמות תרגום בתרגום בחדשות לשפת הסימנים. מתוך שלל האסטרטגיות שצויינו לעיל, שיערתי שבמקרים שבהם קיים סימן-שם מוסכם האסטרטגיה תהיה תרגום מקובל, כלומר העברה לסימן

השם הקיים בשפת הסימנים הישראלית. במקרים שבהם לא קיים תרגום מקובל, שיערתי שאסטרטגייה של איות חלקי של השם תהיה הרווחת ביותר. שיערתי שבאופן כללי במחקר האסטרטגיות השכיחות ביותר יהיו תרגום מקובל ואיות חלקי בשל אילוץ הזמן.

המסקנה המרכזית שעלתה מהמחקר היא שקיימות נורמות תרגום מסוימות במתורגמות לשפת הסימנים הישראלית בחדשות. כפי ששוער, במקרים שבהם היה תרגום מקובל, בחרו בו המתורגמים ברוב המקרים. עם זאת, כאשר לא היה תרגום מקובל, האסטרטגיה השלטת במדגם הנוכחי הייתה השמטה ולא איות חלקי כפי ששיערתי. עוד נמצא כי במקרים בהם לא היה תרגום מקובל, האסטרטגיה השכיחה ביותר אחרי ההשמטה הייתה המרה בשם עצם כללי ואחריה הוספת הערה מבהירה.

המחקר הנידון מוגבל בהיקפו. בחינה נרחבת יותר של מדגם גדול יותר עשויה להניב תוצאות סטטיסטיות מובהקות שמהן ניתן יהיה להסיק מסקנות מבוססות יותר על נטייה של מתורגמים בתרגום שמות עצם פרטיים בחדשות.